

בית | שחר פרידמן

דרשה לחנוכת בית ברחוב אשר

א.

ברצוני לפתוח בַּשְּׂאלָה: מהו בכלל בית? האם בית הוא רק ארבעה קירות ותקרה שמשמשים מגן מפני תלאות הטבע? בשפה האנגלית קיימת הבחנה בין House ל-Home. בעוד הראשונה מתארת את מבנהו הפיזי ותפקידו הפונקציונאלי של הבית, השנייה מתייחסת למהותו הרוחנית. Home הוא המקום בו האדם מרגיש בְּמִקוֹם. הבית הוא ברירת-המחדל של ההיות שלי. בכל שאר המקומות אני נמצא לצורך תכלית ידועה, ולכן קיים ניכור יסודי ביני לבין המקום. הבית הוא המקום בו אינני נמצא בשביל תכלית, אלא אני שם פשוט כדי להיות. בדיוק משום כך, גם אני עצמי אינני זקוק להצדקה בתוכו, אינני נתפס רק מתוך הקשר זר, אני קיים פשוט מפני שאני קיים, ובכך אני זוכה ל"מקום" שלי, להיות במקום.

ב.

אדם ללא בית הוא אדם בלי מקום, כלומר אדם בלי הקשר, ללא מובן. הקצאת פיסה מן העולם הזה עבור עצמי – היא שעושה אותי נוכח בעולם. כשאין לאדם לאן לחזור בערב, גם הרגליים לא עומדות; אני אדם בעולם אולם אני לא באמת חלק מן העולם. לכן, גם ההישגים וההשגות שלי יהיו חסרי היות, ערטילאיים וערלים, פורחים באוויר. "אמר ר' אלעזר: כל אדם שאין לו אישה אינו אדם, שנאמר: זכר ונקבה בראם... ויקרא את שמם אדם. ואמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם, שנאמר: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (יבמות סג, א)

ג.

הכמיהה לבית בבשלותה מתבטאת בכמיהה לאדמה, שהיא המושך־שנות והחיבור המלאים. אמנם, האדם המודרני מצא לו בית גם בערימות של אספלט ובטון, והאדמה נהייתה עבורו רק נתון טריטוריאלי, ולא מה שהיא במהותה – רחם-אם ורעייה מתרפקת. אך זהו רק עוד שלב בדרך אל אובדן הקשר למציאות אשר בראה ה', החיה, הנוראה, מלאת היציבות והברכה.

הכניסה אל הבית נמשלת לזריעה בקרקע. ההתכנסות אל גוף אחר, גדול ומרופד עד אין דמיון, הנותן הקשר עתיק כימות עולם וטומן אותי בתוך החושך והחום האינסופיים – מחברת אותי, מן התלישות והערירות, אל **הקיים**. ואז, ביציאה החוצה - לא במרד ולא בחיל, אלא בצמיחה איטית, בענווה אין קץ, ברעננות קטנטנה של גבעול - החיים הולכים ומתפתחים.

ד.

כמו הבית, וכמו קרקע העולם, כן היא האישה לאדם. "נחות דרגה ונסיב איתה!"¹ במסגרת נישואיו, אין האדם יכול לצאת עוד אל מרחבי החופש והביטוי העצמי של הרווקות; הבליין לא יכול 'להתפרק' יותר ללא סדר, בן הישיבה מוכרח לצמצם את סדרי התורה ולקבל על עצמו עול דרך ארץ, ואיש הרוח חייב לגלות מפרא אורותיו. הכוחות יורדים ומתמקדים בד' אמות קטנות – בית, סלון, חדר שינה.

בהקשר רחב יותר, האדם מפסיק להיות קיים עבור עצמו בלבד, ונעשה חלק מגוף גדול יותר של משפחה. האישיות מתרחבת, והחופש מצטמצם. המשמעות של חיי נישואין היא להתחשב בכל צעד ושעל גם בתחושותיו של אדם אחר. תמיד יש לי קונטרה, תמיד אני מתגופף בשניים. זהו מבוא הברכה האמתית. הכוחות הסהרוריים, שלא יכלו להוליד דבר, וגם אם יצרו – יצרו אמרות תלושות שלא היה בהם קשר של אמת אל בריאת ה' - מתכנסים כולם ברחם אחד להוליד. יש מקום לדברים, הם מונחים בתוך הקשר גדול מחבק, הם מחוברים לחיים. גם אם החיים קטנים יותר, אולי מכיוון שהם קטנים יותר, הם מצאו את עצמם, הם מצאו את השלום.

ה.

לא נהיה יומרניים אם נקבע כי עיקר סיפורה של התורה הוא סיפור של חיפוש אחר בית. החל מהתגלות הראשונה אל האבות נע הקשר עם אלוהים סביב הבטחת הארץ; גאולת מצרים היא למען הבאת ישראל אל הארץ אשר נשאתי

¹ יבמות סג, א.

את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב²; ובספר דברים, נחלת הארץ – ולא העולם הבא – היא השכר והמניע לקיום המצוות. דמותו של עם ישראל לאורך רוב שנות קיומו התעצבה כאומה שאין לה בית, לאום 'הומלס'; עם שחי במדינות שהוא מנוכר להן ב"שוק" של העמים, וחולם תמיד על בית שאי פעם יהיה שוב שלו. מצב זה תואר על ידי ההוגה הציוני פינסקר כמצב על טבעי, כמצב של מת-חי.³ דמות ה"יהודי" הסטראוטיפי מן הגלות היא מי שחוסר-ההיות וחוסר הבית הם המגדירים היסודיים של זהותה.

לא רק מן המקום היה היהודי מנותק, אלא גם מן הזמן. כמו שאמר היינריך היינה: היהודי ראה הכל, את כל הממלכות קמות וקורסות, ובהתעלמות גורפת המשיך לשקוד על ספריו הבועתיים. הציונים האשימו את יהדות הגולה בכך שהיא מציבה עצמה מחוץ להיסטוריה ולא מתערבת בפועל בכל המון ההתרחשויות והאירועים של החיים הלאומיים.

כך היה עמנו עם ללא בית במשך רוב שנות קיומו.

ניתן לסכם, אם כן, שהדרמה הגדולה של עם ישראל היא סיפור על עם שמבקש לו מקום, כנפיים שיכנסו אותו אליהן, כר להניח עליו את ראשו, אדמה עשירה להכות בה שורשים; מחפש ולא מוצא. כמה אירוני הדבר, שמשאלה כה תמימה ניתנה כמעט לכל עם על פני האדמה מבלי שהוצרך אפילו לתת לב לדבר, בניגוד לעם ישראל, שעבורו הקיום בבית תלוי בשמירת הברית עם הקב"ה, ובשל כך הוא סובל גלויות כה רבות, ואף כשחזר לארצו - "אין ארץ ישראל נקנית אלא בייסורים".⁴ זוהי ארץ מיוחדת, צנועה ופתוחה אל השמים, ולכן סיפור השידוך איתה מורכב יותר מכל סיפורי הזוגות הללו שנישאים מיד וחיים בעושר ואושר עד כלותם.

1.

אולם, לא רק ישראל מבקשים להם מקום, אלא גם ריבוננו של עולם. "אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאווה שיהא לו

² שמות ו, ה.

³ יהודה לייב פינסקר, 'אוטואמנספיציה', 1882.

⁴ ברכות ה, א.

דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצווה אותו ואמר לו, מכל עץ הגן אכול תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, ועבר על צויו. אמר ליה הקדוש ברוך הוא, כך הייתי מתאוה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו. מיד סלק הקדוש ברוך הוא שכינתו לרקיע הראשון... עמד קין והרג להבל, מיד סלק שכינתו לרקיע שני כו'. אמר הקדוש ברוך הוא, שבעה רקיעים בראתי, ועד עכשיו יש רשעים לעמוד בה. מה עשה? קפל את כל הדורות הראשונים הרשעים והעמיד אברהם. כיון שהעמיד אברהם, סגל מעשים טובים, ירד הקדוש ברוך הוא מן רקיע שביעי לששי. עמד יצחק ופשט צווארו על גבי המזבח, ירד משי לחמישי כו'. עמד משה והורידה לארץ, שנאמר, וירד ה' על הר סיני (שמות יט כ). וכתיב, באתי לגני אחותי כלה. אימתי, כשהוקם המשכן"⁵.

אלוהים שואף לאינטימיות עם בריאתו. הוא מבקש להיות נוכח בה בצורה מלאה – איך שהוא בעצמו. ודאי שזה כבר שידוך הרבה יותר מורכב מסיפור השידוך בין הארץ לעם, שהרי הריבון רחוק מן הבריאה מרחק אינסופי, בהיותו מופקע מכל גדר ושיעור. אבל בכל זאת, הוא חותר בתוך ההיסטוריה ובתוך הפוליטיקה האנושית, במטרה להתחבר עם בני האדם. מה יכול הבורא לרצות, אחרי בריאת העולם, יותר מאשר אינטימיות עם הבריאה הזאת? מה יש לבורא לחפש, כשהמציאות כולה מכילה רק את יצירת כפיו, מלבד להיות נוכח בה – לעשות אותה לו לבית? אין לו גוף ואין לו דמות הגוף, הוא מעורטל, תלוש וערירי; החיבור והכניסה אל תוך העולם הארצי הם הנותנים לו את החיבור והממשות. בעוד שתורת הקבלה הסבירה את תכלית הבריאה בדרכים שונות, חסידות חב"ד תמיד התעקשה שהתכלית האמתית היא – כדי שתהיה לו דירה בתחתונים, תכלית שלא ניתנת להבנה, שכן "על תאוה לא שואלים שאלות"⁶, אבל היא בהחלט ניתנת להרגשה, לטעם ולהזדהות.

⁵ מדרש תנחומא נשא סימן ט"ז

⁶ ארמו"ר הזקן, משפט שנהג לחזור עליו בהזדמנויות שונות: "און אויף א תאוה איז קיין קשיא ניט" (במקור)

אלא שהבריאה מתנכרת לבורא, חוטאת לטוהר שהוא הטמיע בה, ולכן הבורא מתנכר ונעלם מבריאתו. מיחס של קול אלוהים המתהלך בגן לרוח היום, הופך הדיבור האלוהי לחזון נפרץ ובכך הופך האלוה ליהיות מרוחק ומנוכר, "אחר" – והאנושות האבודה עוברת לעבוד אלוהים אחרים. כמובן שהסובלת העיקרית מכך היא הבריאה, שנותרה ריקה ומיותמת. אבל גם הבורא כביכול סובל, התשוקה העמוקה שלו, לבוא בברית עם בריאתו, נחסמת, והוא נותר אל רווק. חווית הרווקות והבדידות, הן של אלוהים והן של עם ישראל, מאפיינת את כל עולמה הרוחני של הגלות. אנחנו עם שאינו עם עבור אלוה שאין לו גוף.

ז.

לאמיתו של דבר, בדידותו של העם ובדידותו של אלוהיו שזורות זו בזו. "עמו אנכי בצרה"⁷, "גלו לבבל – שכינה עמהם"⁸. נוכחותו האקטואלית של ה' בעולמו היא עם ישראל, לכן כשעם ישראל גולה – השכינה ממילא אינה במקומה.

שיבת עם ישראל אל ביתם הארצי היא בד בבד שיבתו של אלוהים אל עולמו, וחזרת היחס הקרוב והאינטימי בין אלוהים לבין העולם. החזרה לארץ ישראל אינה רק חיפוש של מקלט לילה, או כבישה רכושנית של שטח טריטוריאלי, אלא שיבה אל בית ואל אם, רנסנס של האופי הטבעי, המשוחרר והמחובר של אומתנו. יחד עם זאת, היא מסמלת חזרה של אלוהים אל הביתיות והקביעות שלו, וחיידוש של היחס המאמין, הפתוח והאינטימי איתו.

מי ייתן, והבית החדש שאנחנו חונכים בארץ ישראל יצטרף למהלך הגדול הזה, וכשם שהוא ייתן לנו כר ומקלט – כך יניח גם מקום לרגלי השכינה.

⁷ תענית טז, א.

⁸ ספרי במדבר, קסא ד"ה ולא תטמא